

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ФІНАНСУВАННЯ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

Суміна Ю.М.

аспірант кафедри Загального та
адміністративного менеджменту
ДонДУУ

У статті аналізується адаптація українського законодавства до європейських стандартів. Визначено динаміку стану громадських організацій в Україні за допомогою Індексу сталості розвитку. Розглянуто та проаналізовано сучасний стан фінансування громадських організацій в Україні. Визначено прогностичні значення фінансової підтримки об'єднань громадян в Україні.

Ключові слова: громадська організація, громадськість, держава, індекс сталості розвитку, фінансова підтримка, фінансування.

В статье анализируется адаптация украинского законодательства к европейским стандартам. Определена динамика состояния общественных организаций в Украине с помощью Индекса устойчивости развития. Рассмотрено и проанализировано современное состояние финансирования общественных организаций в Украине. Определены прогнозные значения финансовой поддержки объединений граждан в Украине.

Ключевые слова: общественная организация, общественность, государство, индекс устойчивости развития, финансовая поддержка, финансирование.

In the article analyzes the adaptation of Ukrainian legislation to European standards. Determined by changes in the state of public organizations in Ukraine through Sustainability Index. Reviewed and analyzed the current state of funding for public organizations in Ukraine. Forecast values defined financial support of citizens' associations in Ukraine.

Keywords: social organization, community, state, sustainability index, financial support, funding.

Постановка проблеми. Аналіз фінансового стану громадських організацій надає змогу зрозуміти яку частку фінансування громадських організацій в Україні становлять кошти від благодійності, держави, членських внесків, кредитів, тощо. Недостатність фінансування громадських організацій державою змушує громадські

організації до пошуку фінансової підтримки від інших надходжень. Відсутність критеріїв отримання державної допомоги надає можливість для зловживань при прийнятті рішення про надання тієї чи іншої підтримки діяльності таких організацій з боку держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Фінансове забезпечення діяльності й розвитку громадських організацій розглядали такі вчені як Василенко Л.І., Зелінський С.В. В роботах Кодацького В.П. визначаються теоретичні основи фінансів громадських організацій. Ковальчук В. розглянув проблеми становлення правових основ інститутів громадянського суспільства в контексті прийняття Закону України «Про громадські об'єднання».

Мета статті. Виявити сучасний фінансовий стан громадських організацій та зробити прогноз фінансової підтримки об'єднань громадян в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Європейські стандарти та критерії невід'ємних прав та свобод людини, громадянського суспільства формувалися в державах розвиненої демократії протягом багатьох десятирічь, вони відпрацьовані та зафіксовані в офіційних документах. Так, право на свободу зібрань та об'єднання задекларовано у ст. 11 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка була прийнята ще у 1950 р. [1].

Радою Європи у 2002 р. було прийнято «Фундаментальні принципи щодо статусу неурядових організацій в Європі», де вперше систематизовано основні європейські стандарти у цій сфері суспільного буття.

Найбільш повний перелік стандартів щодо розвитку громадянського суспільства, загально визнаних європейськими державами, міститься у «Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам стосовно правового статусу неурядових організацій у Європі № СМ / Res (2007) 14» (далі – Рекомендація). Цей документ

прийнято Комітетом Міністрів Ради Європи 10 жовтня 2007 р. на 1006-му засіданні заступників Міністрів. Його дієвість спирається на ст. 15 Статуту Ради Європи [1].

У Рекомендації визначено, що «термін «неурядові організації» включає в себе добровільні самоврядні об'єднання або організації, створені для реалізації некомерційних завдань їхніх засновників або членів. До них не належать політичні партії». Рекомендовано також нормативно-правові параметри для функціонування неурядових організацій як одного із найважливіших інститутів громадянського суспільства.

Державним органам держав-членів рекомендується керуватися вказаними стандартами при розробці національного законодавства, у державній політиці та практиці, враховувати при проведенні моніторингу взятих зобов'язань.

Незважаючи на те, що адаптація українського законодавства до європейських стандартів є тривалим процесом, за останнє десятиріччя пройдено шлях від Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.11.2007 р. № 1035-р «Про схвалення Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства» до Указу Президента України від 24.03.2012 р. № 212/2012 «Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні».

За оцінками експертів, в останні роки в Україні спостерігаються позитивні тенденції щодо розвитку громадянського суспільства. Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) опублікувало 15-те видання «Індексу сталості розвитку громадянського суспільства» (CSOSI). Ця публікація охоплює діяльність громадянського суспільства впродовж 1997–2011 рр. Аналіз було підготовлено Агентством США з міжнародного розвитку в партнерстві з місцевими організаціями в кожній країні.

Індекс сталості розвитку громадянського суспільства (CSOSI) – це ключовий аналітичний інструмент, що вимірює прогрес розвитку громадянського суспільства в Центральній та Східній Європі. Протягом п'ятнадцяти років Індекс відстежує стан громадянського суспільства в двадцяти дев'яти країнах. Індекс визначає загальні сприятливі умови для розвитку громадянського суспільства, приділяючи особливу увагу правовому середовищу, організаційній спроможності, фінансовій життєздатності, адвокати, наданню послуг, інфраструктурі та ставленню з боку громадськості. Кожен показник вимірюється за семибальною шкалою, де 1 показує дуже розвинутий рівень та 7 означає низький рівень розвитку.

Показники Індексу CSOSI для оцінки неурядових організацій України в 2011 р. представлено на рис. 1.



Рис. 1. Показники індексу CSOSI для оцінки неурядових організацій України в 2011 р.

З 2009 р. Індекс сталості розвитку громадянського суспільства (CSOSI) для України стабільно складає 3,5 бали, що є недостатньо високим результатом серед європейських країн, але найкращим на пострадянському просторі. Україна суттєво випереджає Росію та Білорусь і навіть потенційного члена Європейського Союзу – Словенію (табл. 1).

Громадськість стала більш поінформованою про діяльність неурядових організацій. Не дивлячись на це, лише 5% респондентів опитування, проведеного Фондом демократичних ініціатив, підтвердили свою участь у діяльності неурядових організацій у 2011 р. Головною причиною низької участі громадян у діяльності неурядових організацій є відчуття людьми своєї неправомочності у здійсненні змін [8].

Таблиця 1

Ранжування країн за Індексом сталості організацій громадянського суспільства в 2011 р.

Країна	Показники							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Естонія	1,7	2,3	2,4	1,7	2,3	1,6	1,9	2,0
Польща	2,2	2,6	2,7	1,7	2,2	1,7	2,2	2,2
Чеська Республіка	2,8	3,0	3,2	2,1	2,4	2,8	2,4	2,7
Латвія	2,3	3,0	3,3	2,1	2,5	2,4	3,2	2,7
Литва	2,2	2,9	3,2	2,0	3,4	3,0	2,6	2,8
Словаччина	2,8	3,0	3,4	2,5	2,5	2,3	2,4	2,7
Словенія	3,3	3,8	4,4	3,5	3,5	3,6	3,7	3,7
Болгарія	2,2	4,4	4,6	2,7	3,2	3,3	3,2	3,4
Румунія	3,6	3,5	4,3	3,4	3,1	3,2	3,6	3,5
Україна	3,5	3,5	4,3	2,6	3,3	3,4	3,6	3,5
Вірменія	3,9	3,9	5,2	3,4	3,9	3,5	4,0	4,0
Молдова	4,2	4,0	5,0	3,6	4,4	3,6	4,0	4,1
Грузія	3,3	4,1	5,0	4,3	4,1	4,3	4,1	4,2
Росія	4,5	4,3	4,8	4,0	4,2	4,0	4,7	4,4
Білорусь	6,9	5,1	6,5	5,8	5,5	5,4	5,9	5,9

Примітки: 1 – правове середовище; 2 – організаційна спроможність; 3 – фінансова стійкість; 4 – адвокати; 5 – надання послуг; 6 - інфраструктура; 7 – публічний імідж; 8 – стійкість ОГС.

Зростає рівень поінформованості громадськості про діяльність неурядових організацій (рис. 2). Згідно з дослідженнями IFES у 2011 р., 58% населення було обізнано про заходи неурядових організацій (у 2010 р. – 40%, у 2009 р. – 28%). Тому громадськість бажає надавати підтримку та брати участь у діяльності неурядових організацій,

незважаючи на низьку спроможність останніх співпрацювати із громадянами.

Близько 76% респондентів дослідження вказало на необхідність існування неурядових організацій та важливість їхньої діяльності (у 2010 р. – 62%). Дехто пов'язує дане поліпшення іміджу із загальним розчаруванням у владі та головних опозиційних силах [8].

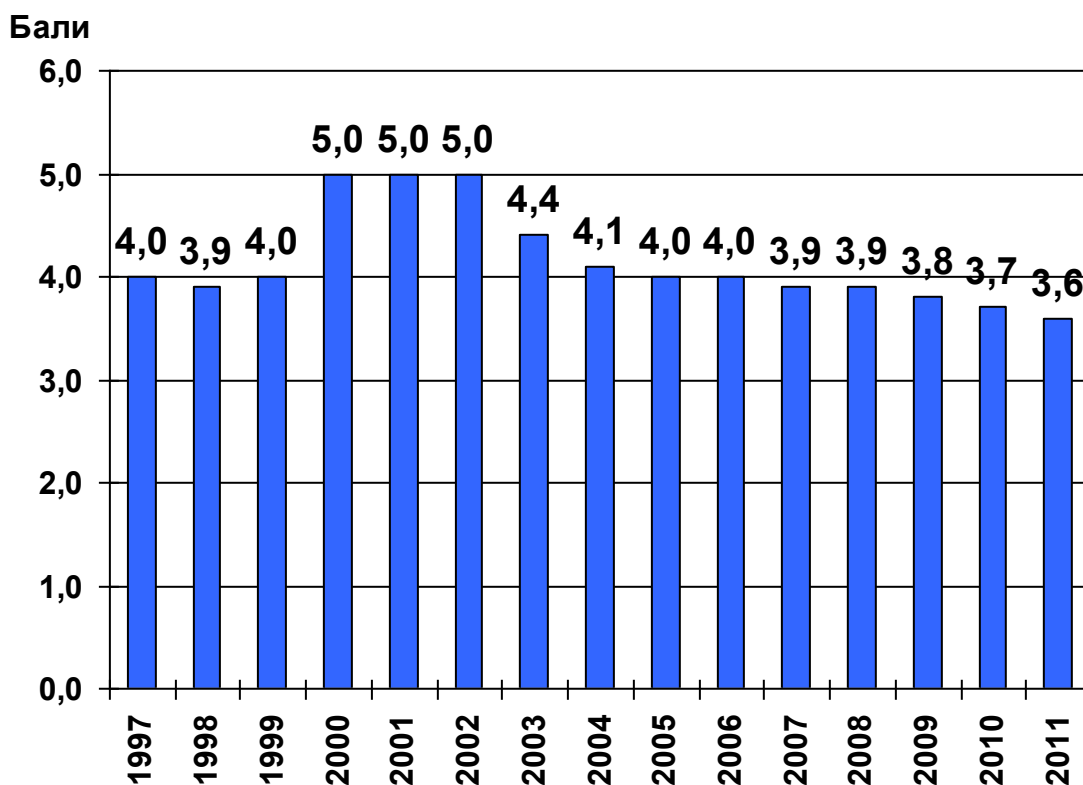


Рис. 2. Показник індексу CSOSI «Ставлення з боку громадськості в Україні» для оцінки неурядових організацій у 2011 р.

Ключовим показником CSOSI, за яким Україна випереджає інші країни, є громадське представництво (рис. 3). У 2011 р. неурядові організації зайняли активну позицію з громадського лобіювання, орієнтовану на створення коаліцій для підготовки та лобіювання прийняття нових законів та актів. Наприклад, неурядові організації лобіювали прийняття Закону України «Про доступ до публічної інформації», поправки до Податкового кодексу України. 9 тис.

неурядових організацій брали участь у створенні громадських рад різного рівня.

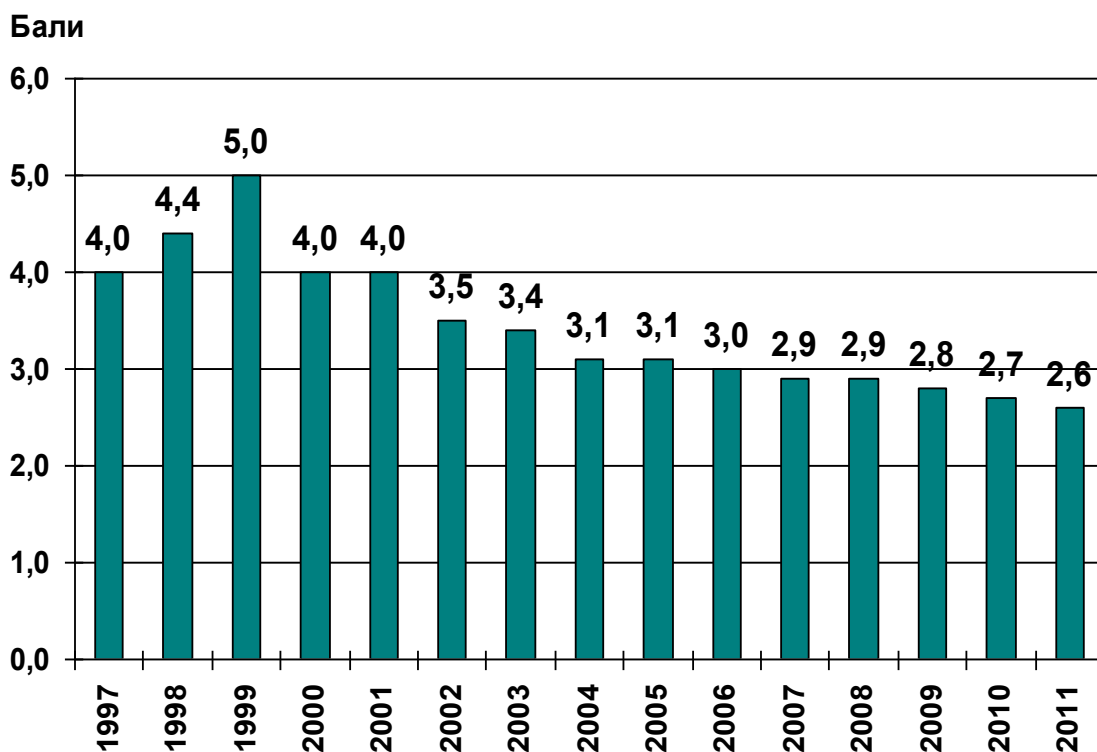


Рис. 3. Показник індексу CSOSI «Громадське представництво в Україні» для оцінки неурядових організацій у 2011 р.

Недостатній стан розвитку громадянського суспільства обумовлено, в першу чергу, ускладненою процедурою реєстрації громадських та благодійних організацій. Органи легалізації мають можливість надто широко тлумачити підстави для відмов. За офіційними даними, оприлюдненими Міністерством юстиції України, у 2009 р. міністерством відмовлено у легалізації 79 громадським формуванням, головними управліннями юстиції впродовж звітнього періоду відмовлено в легалізації понад 800 громадським формуванням (у 2008 р. – 800), територіальними управліннями юстиції відмовлено засновникам близько 250 громадських формувань (у 2008 р. – 400) [9].

За даними Державної служби статистики України, спостерігається зростання кількості легалізованих об'єднань громадян. За 2000–2012 рр. кількість громадських організацій в Україні зростає в

3,1 раза, в тому числі всеукраїнських у 2,9 раза, а маючих міжнародний статус – у 4,2 раза (табл. 2).

Таблиця 2

Кількість легалізованих об'єднань громадян в Україні

Показники	Роки						7:2
	2000	2005	2007	2009	2011	2012	
1	2	3	4	5	6	7	8
Кількість легалізованих об'єднань громадян							
Громадські організації	1267	2259	2678	3108	3548	3943	3,11
Всеукраїнський статус							
Громадські організації	1069	1774	2086	2423	2780	3122	2,92
Міжнародний статус							
Громадські організації	198	485	592	685	768	821	4,15

За даними Державної реєстраційної служби України, кількість зареєстрованих громадських організацій в Україні складає 40768, у тому числі 1110 жіночих громадських організацій, або 2,72% загальної кількості (табл. 3).

Таблиця 3

Загальна кількість громадських організацій в Україні

Напрями діяльності громадських організацій	Зареєстровано реєстраційними службами			У тому числі					
				Головними управліннями юстиції			Районними, міськими, міськ-районними управліннями юстиції		
	всього	питома вага, %	за 2011 р.	всього	питома вага, %	за 2011 р.	всього	питома вага, %	за 2011 р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Всього організацій	40768	100,00	1887	16935	100,00	1165	23833	100,00	722

Разом з тим, згідно з міжнародними оцінками, громадянське суспільство в Україні залишається неконсолідованим та значно відстає від громадянського суспільства європейських країн у цілому та

постсоціалістичних країн Центральної та Східної Європи зокрема. В Україні на 10 тис. населення зареєстровано лише 14 громадських організацій. Водночас в Угорщині на 10 тис. населення діє 46 організацій, у Хорватії – 85, а в Естонії – 201. Частка громадських організацій у ВВП України становить 0,24%, у той час як у Росії цей показник дорівнює 0,5%, у Бельгії – 5%, у Канаді – 7,9% [7, с. 4].

Аналіз наукової літератури та власні дослідження показали, що актуальною залишається проблема фінансування об'єднань громадян.

Головним показником CSOSI є фінансова життєдіяльність неурядових організацій (рис. 4).

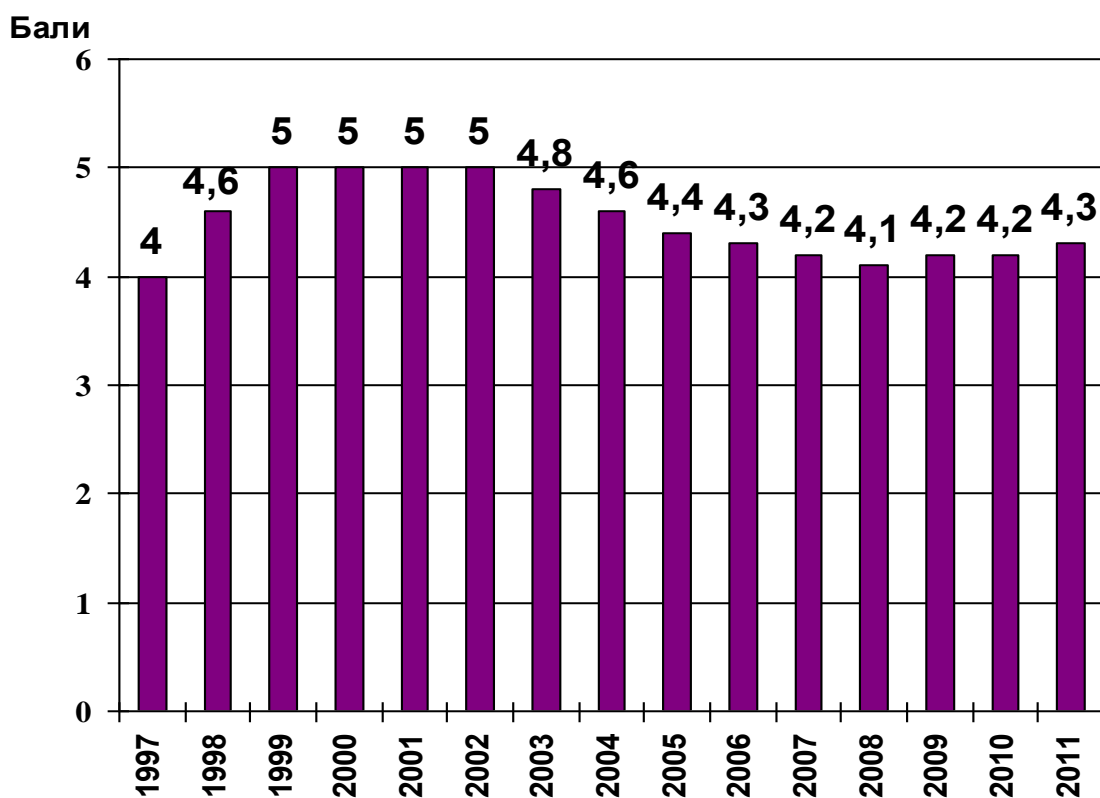


Рис. 4. Показник індексу CSOSI «Фінансова життєдіяльність» для оцінки неурядових організацій у 2011 р.

У 2011 р. неурядові організації в Україні мали менший доступ до фінансових ресурсів в результаті фінансової кризи та податкової реформи. Новий Податковий кодекс став причиною масового закриття малого бізнесу та суттєвого зменшення прибутків середнього та

великого бізнесу, тим самим зменшуючи можливість залучення коштів НУО з місцевих ресурсів.

У деяких регіонах НУО отримало на 60% менше пожертвувань від бізнесу у порівнянні із попереднім роком. Умови отримання кредиту в банку стали також менш сприятливими.

Міжнародні донори продовжують бути основним джерелом фінансування для українських НУО, особливо для тих НУО, хто займається адвокасі та дослідженнями. Тим не менш, багато з цих організацій протягом цього року витратили всі заощадження, частково тому, що донори не покривають непрямі витрати чи конкурентні заробітні платні для персоналу НУО, змушуючи НУО ще більше використовувати свої фінансові резерви.

У 2011 р. більше НУО залучили кошти з місцевих ресурсів, включно з коштами органів влади, бізнесу, індивідуальних осіб та доходи від власної діяльності. Багато національних і місцевих ініціатив, включно з Рухом «Стоп цензура!», залучали місцеву підтримку та зменшили залежність від фінансування донорських організацій. Деякі студентські рухи діють виключно за громадської підтримки. У той же самий час, доходи від членських внесків зросли.

Декілька обласних державних адміністрацій почали виділяти кошти на розвиток громадянського суспільства. Вінницька обласна державна адміністрація започаткувала Програму підтримки розвитку громадянського суспільства, виділивши 3 млн грн (близько 373, 500 дол. США); Київська, Полтавська, Сумська, Херсонська та Одеська області затвердили схожі програми. Тим не менш, в деяких регіонах створено комунальні підприємства, що отримують кошти з державного бюджету, які мали піти на фінансування НУО. У Донецькій та Луганській областях органи влади створюють комунальні підприємства, для реалізації ідей, зібраних у НУО.

Фінансовий менеджмент НУО певним чином покращився. Зросла кількість організацій, що проходили аудит та декілька великих організацій готуються до проходження міжнародного аудиту.

Згідно зі ст. 23 «Фінансова підтримка та звітність громадських об'єднань» Закону України «Про громадські об'єднання» передбачається можливість фінансової підтримки громадських об'єднань зі статусом юридичної особи за рахунок Державного бюджету України, місцевих бюджетів відповідно до закону.

Громадські об'єднання, які отримують фінансову підтримку за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів, зобов'язані подавати та оприлюднювати звіти про цільове використання цих коштів відповідно до закону.

Громадське об'єднання зі статусом юридичної особи, створені ним юридичні особи (товариства, підприємства) зобов'язані вести бухгалтерський облік, фінансову та статистичну звітність, бути зареєстрованими в органах доходів і зборів та сплачувати до бюджету обов'язкові платежі відповідно до закону. Надання громадським об'єднанням, створеним ними юридичним особам (товариствам, підприємствам) пільг, у тому числі з оподаткування, здійснюється на підставах та в порядку, визначених законом.

Аналіз показав, що найбільшу частку фінансування громадських організацій в Україні становлять кошти від благодійності, потім членські внески та кредити, отримані від банків та інших фінансових установ. Незначну частку становлять кошти державного бюджету (рис. 5) [2, с. 264-276].



Рис. 5. Питома вага обсягів фінансування об'єднань громадян в Україні в 2012 р.

За 2010–2012 рр. питома вага обсягів фінансування об'єднань громадян в Україні за рахунок державного бюджету зросла на 0,5%, членських внесків – на 10,99, коштів від господарської діяльності підприємств, установ, організацій, заснованих та створених об'єднаннями громадян для виконання статутних цілей – на 2,52, кредитів, отриманих від банків та інших фінансових установ, – на 5,06%. Питома вага обсягів фінансування громадських організацій за рахунок коштів від благодійності скоротилась на 19,07% (табл. 4).

Таблиця 4

Джерела фінансування громадських організацій в Україні

Показники	Роки		
	2010	2011	2012
Всього, тис. грн	95491,9	81068,7	85955,11
Державний бюджет, тис. грн	1241,5	1153,1	1548,2
Питома вага, %	1,30	1,42	1,80
Членські внески, тис. грн	14677,9	19128,1	22657,7
Питома вага, %	15,37	23,59	26,36
Від благодійності, тис. грн	58264,5	39154,5	36058,01
Питома вага, %	61,02	48,30	41,95

Продовження табл. 4

Кошти від господарської діяльності підприємств, установ, організацій, заснованих та створених об'єднаннями громадян для виконання статутних цілей, тис. грн	1044,1	1934,1	3103,9
Питома вага, %	1,09	2,39	3,61
Інші надходження (кредити, отримані від банків, інших фінансових установ, відсотки за надані кредити), тис. грн	20263,9	19698,9	22587,3
Питома вага, %	21,22	24,30	26,28

Розробимо прогнози питомої ваги обсягів фінансування громадських організацій в Україні на 2013–2014 рр. на основі методу авторегресійної моделі (табл. 5).

Таблиця 5

Прогнозні значення фінансової підтримки об'єднань громадян в Україні

Джерела фінансування	Роки	
	2013	2014
Всього, тис. грн	80539,94	75465,92
Державний бюджет, тис. грн	1733,98	1942,06
Питома вага, %	2,15	2,57
Членські внески, тис. грн	27846,31	34223,12
Питома вага, %	34,57	45,35
Кошти від благодійності, тис. грн	27007,44	20228,58
Питома вага, %	33,53	26,80
Кошти від господарської діяльності підприємств, установ, організацій, заснованих та створених об'єднаннями громадян для виконання статутних цілей, тис. грн	5155,58	8563,41
Питома вага, %	6,40	11,35
Інші надходження (кредити, отримані від банків, інших фінансових установ, відсотки за надані кредити), тис. грн	23874,78	25235,64
Питома вага, %	29,64	33,44

Як видно з табл. 5, у 2013 рр. спостерігатиметься тенденція зростання питомої ваги обсягів фінансування об'єднань громадян в Україні за рахунок державного бюджету порівняно з 2012 р. на 0,4%, членських внесків – на 8,2, коштів від господарської діяльності

підприємств, установ, організацій, заснованих та створених об'єднаннями громадян для виконання статутних цілей – на 2,8, кредитів, отриманих від банків та інших фінансових установ, – на 3,4%. Питома вага обсягів фінансування громадських організацій за рахунок коштів від благодійності зменшуватиметься на 8,4%.

Разом з тим дослідження показали, що в Україні залишаються не врегульованими питання фінансової підтримки діяльності громадських організацій [3, с. 33-39].

Висновки. Незважаючи на збільшення чисельності громадських організацій в Україні та прийняття нового Закону України про «Громадські об'єднання», що сприяє поліпшенню фінансового становища громадських організацій в Україні, фінансовий стан цих організацій залишається важким. Найбільшу частку фінансування громадських організацій в Україні становлять кошти від благодійності, потім членські внески та кредити, отримані від банків та інших фінансових установ. Незначну частку становлять кошти державного бюджету.

У Законі України «Про громадські об'єднання» не визначено порядок та умови залучення фінансової допомоги, критерії, на які вказувала Рада Європи, не розроблено, не передбачено жодної процедури подання заявок громадських об'єднань на отримання відповідної допомоги. Це створюватиме можливість для зловживань при прийнятті рішення про надання тієї чи іншої підтримки діяльності таких організацій з боку держави.

Список літератури.

1. Концепція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.liga.kiev.ua/1_doc2.nsf/alldocact2/MU50K02U?OpenDocument. – Назва з екрану.

2. Коніщева Н.Й. Способи підвищення дієвості взаємодії органів державної влади з громадськістю з метою подолання гендерної нерівності / Н.Й. Коніщева // Розвиток взаємодії держави і громадянського суспільства в контексті впровадження європейських принципів належного врядування: міжнар. наук.-практ. конф, Київ, 12 грудня 2012 р. – К.: Нац. ін-т стратегічних досліджень, 2013.
3. Василенко Л.І. Фінансове забезпечення діяльності й розвитку громадських організацій / Л.І. Василенко, С.В. Зелінський // Фінанси України. – 2002. – № 8. – С. 33-39.
4. Кодацький В.П. Теоретичні основи фінансів громадських організацій / В.П. Кодацький, К.Г. Шарлай // Економічний вісник Донбасу. – 2009. – № 4.
5. Андержанова З.А. Специфика волонтерской деятельности в США / З.А. Андержанова // Социальная политика и социология. – 2010. – № 9.
6. Исаева М. Некоммерческие организации в Японии: особенности финансирования / М. Исаева // Проблемы теории и практики управления. – 2012. – № 7-8.
7. Ковальчук В. Проблеми становлення правових основ інститутів громадянського суспільства в контексті прийняття Закону України «Про громадські об'єднання» / В. Ковальчук, С. Іщук // Вісник Академії правових наук України. – 2012. – № 3 .